KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 2.6.2025 r.
COM(2025) 268 final

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY I EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO

dotyczące stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona)

{SWD(2025) 135 final}

1. WPROWADZENIE

1.1. Kontekst

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona)[1], zwane dalej „rozporządzeniem", stanowi bezsprzecznie podstawę unijnego prawa prywatnego międzynarodowego. Określa ono jednolite zasady rozstrzygania konfliktów jurysdykcji oraz wyznacza standardy swobodnego przepływu orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych w Unii Europejskiej, a jego ostatecznym celem jest ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości we wszystkich dziedzinach prawa cywilnego i handlowego, z wyłączeniem prawa rodzinnego, spadkowego i upadłościowego. Rozporządzenie uchyliło i zastąpiło rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych[2] („rozporządzenie Bruksela I"). Rozporządzenie w dużej mierze potwierdziło i wzmocniło przepisy poprzedniego rozporządzenia, ale wprowadziło również istotne nowe elementy, takie jak zniesienie procedury *exequatur*.

Rozporządzenie, zmienione w 2014 r.[3], jest stosowane od 10 stycznia 2015 r. we wszystkich państwach członkowskich, w tym w Danii[4].

1.2. Opracowanie i cele niniejszego sprawozdania

Niniejsze sprawozdanie przygotowano zgodnie z art. 79 rozporządzenia. Podczas jego opracowywania kluczowym źródłem informacji na temat stosowania rozporządzenia było orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej („TSUE" lub „Trybunał")[5]. W sprawozdaniu wykorzystano również wyniki badania zleconego przez Komisję na potrzeby jego opracowania[6] („badanie"). W ramach badania przeprowadzono konsultacje z państwami członkowskimi, a ich opinie – wraz z dodatkowymi informacjami przekazanymi przez niektóre z nich na wniosek Komisji podczas posiedzenia działającej przy Radzie Grupy Roboczej ds. Prawa Cywilnego (kwestie ogólne) w dniu 28 lutego 2024 r. – zostały uwzględnione.

W niniejszym sprawozdaniu wykorzystano również ustalenia projektu JUDGTRUST[7] oraz informacje na temat praktycznego stosowania rozporządzenia zgromadzone za

---

1 Dz.U. L 351 z 20.12.2012, s. 1.

2 Dz.U. L 12 z 16.1.2001, s. 1.

3 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 542/2014 z dnia 15 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1215/2012 w zakresie zasad mających zastosowanie do Jednolitego Sądu Patentowego i Trybunału Sprawiedliwości Beneluksu, Dz.U. L 163 z 29.5.2014, s. 1. Celem zmiany było umożliwienie wdrożenia tzw. „pakietu patentowego" – po pierwsze, poprzez umożliwienie wejścia w życie Porozumienia w sprawie Jednolitego Sądu Patentowego (Dz.U. C 175 z 20.6.2013, s. 1), a po drugie, poprzez zapewnienie zgodności tego porozumienia oraz protokołu do traktatu Beneluksu z 1965 r. z rozporządzeniem.

4 Dania stosuje rozporządzenie zgodnie z Umową z dnia 19 października 2005 r. pomiędzy Wspólnotą Europejską a Danią w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, Dz.U. L 299 z 16.11.2005, s. 62.

5 Uwzględniono wyłącznie orzeczenia i opinie rzeczników generalnych wydane przed 1 kwietnia 2025 r.

6 Badanie zostało przygotowane przez Milieu SRL i jest dostępne pod adresem: Urząd Publikacji UE (europa.eu).

7 Projekt „Regulation Brussels Ia: a standard for free circulation of judgments and mutual trust in the European Union" (JUDGTRUST), finansowany z programu „Sprawiedliwość" Komisji Europejskiej (JUST-AG-2017/JUST-JCOO-AG-2017), był realizowany przez T.M.C. Asser Instituut we współpracy z Universität Hamburg, Uniwersytetem w Antwerpii oraz Internationaal Juridisch Instituut. Główne ustalenia projektu są dostępne pod adresem: Asser.nl.

pośrednictwem Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w 2023 r. Ponadto w przygotowaniu sprawozdania – w miarę dostępności – uwzględniono odpowiednie orzecznictwo krajowe.

Celem sprawozdania jest przedstawienie ogólnej oceny stosowania rozporządzenia, ze szczególnym uwzględnieniem jego najtrudniejszych aspektów, a także aspektów wyraźnie wskazanych w art. 79. Ponadto przeanalizowano w nim szereg nowych i pojawiających się zagadnień, takich jak cyfryzacja, zbiorowe dochodzenie roszczeń oraz obszary, które mogłyby skorzystać z uproszczenia i modernizacji obowiązujących przepisów.

Dodatkowe informacje na temat wybranych zagadnień – w tym bardziej szczegółową analizę oraz odniesienia do orzecznictwa TSUE – zawarto w dokumencie roboczym służb Komisji towarzyszącym niniejszemu sprawozdaniu.

1.3. Ogólny przegląd stosowania rozporządzenia

Powszechnie uznaje się, że rozporządzenie jest instrumentem niezwykle skutecznym, a wprowadzone przez nie usprawnienia – takie jak zniesienie procedury *exequatur* – przyczyniły się do usprawnienia współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, i jako takie zostały przyjęte z zadowoleniem przez państwa członkowskie i zainteresowane strony. Przepisy rozporządzenia jako całości uznaje się za jasne i proste, przez co są wysoko cenione przez praktyków.

Panuje również powszechna zgoda co do tego, że – co do zasady – orzecznictwo TSUE zapewnia wystarczające wytyczne i wsparcie dla wymiaru sprawiedliwości przy stosowaniu przepisów rozporządzenia. W odniesieniu do niektórych konkretnych kwestii kilka państw członkowskich jest jednak zdania, że interpretacja rozporządzenia rodzi złożone problemy, i w związku z tym państwa te wskazują na potrzebę wyjaśnień ze strony prawodawcy.

Biorąc pod uwagę ogólne zadowolenie z funkcjonowania rozporządzenia, wszelkie zmiany powinny stanowić odpowiedź na rzeczywiste trudności praktyczne i nie powinny prowadzić do gruntownego przeglądu dobrze działającego systemu rozporządzenia. W szczególności zmiany te powinny zmierzać do dalszego uproszczenia rozporządzenia oraz zmniejszenia obciążeń administracyjnych, zwłaszcza dla słabszych stron, takich jak konsumenci, lub dla MŚP. Jednocześnie trudności, które można odpowiednio rozwiązać w drodze przyszłego orzecznictwa, powinny zostać wyłączone z zakresu ewentualnej interwencji legislacyjnej.

2. ZAKRES STOSOWANIA I DEFINICJE

2.1. Zakres stosowania (art. 1)

Rozporządzenie ma zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, o ile mają one skutki transgraniczne. Szereg kategorii spraw, które w przeciwnym razie mogłyby zostać uznane za cywilne lub handlowe, zostało wyraźnie wyłączonych z zakresu stosowania. Ogólnie rzecz biorąc, przepisy dotyczące zakresu stosowania funkcjonują prawidłowo, jednak niektóre problemy interpretacyjne zdają się regularnie powracać, w szczególności w odniesieniu do pojęcia skutków transgranicznych lub wyłączenia arbitrażu z zakresu stosowania.

Z orzecznictwa TSUE i konsultacji przeprowadzonych w ramach badania wynika, że przy ocenie stosowania rozporządzenia należy zwrócić szczególną uwagę na następujące kwestie:

- standard, który należy stosować przy podejmowaniu decyzji, czy dana sprawa ma skutki transgraniczne,
- definicję pojęcia „cywilny i handlowy”,

- rozgraniczenie wierzytelności związanych z niewypłacalnością (wyłączonych z zakresu stosowania),
- wyłączenie arbitrażu[8].

Wyłączenie arbitrażu

Kwestie związane z arbitrażem są wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia już od czasu przyjęcia konwencji brukselskiej w 1968 r. Rozporządzenie jednak wzmocniło to wyłączenie, dodając wyjaśnienie w motywie 12 oraz przepis szczegółowy w art. 73 ust. 2, mający na celu uniknięcie pokrywania się z Konwencją o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych[9] („konwencja nowojorska").

W sprawie London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association (C-700/20), rozstrzygniętej w 2022 r. na podstawie rozporządzenia Bruksela I, TSUE orzekł, że orzeczenie arbitrażowe, którego nie można pogodzić z orzeczeniem z innego państwa członkowskiego, może uniemożliwić jego uznanie na podstawie art. 34 ust. 3 rozporządzenia Bruksela I (art. 45 rozporządzenia). Trybunał powiązał jednak możliwość zastosowania tej podstawy odmowy uznania z warunkiem, że znajduje ona zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy treść orzeczenia arbitrażowego mogłaby stanowić przedmiot orzeczenia wydanego zgodnie z przepisami rozporządzenia Bruksela I. W tym kontekście należy zauważyć, że Trybunał wydał to orzeczenie nie na podstawie braku możliwości pogodzenia orzeczenia zagranicznego z orzeczeniem arbitrażowym, lecz wyłącznie w odniesieniu do orzeczenia, które potwierdzało orzeczenie arbitrażowe. Jednocześnie Trybunał orzekł, że na klauzulę porządku publicznego nie można powoływać się wyłącznie z powodu braku możliwości pogodzenia orzeczenia z orzeczeniem arbitrażowym.

Badanie ujawniło niejednolity obraz. Choć większość respondentów nie napotkała żadnych trudności ze stosowaniem tego wyłączenia, orzecznictwo krajowe w ośmiu państwach członkowskich wskazuje, że wyłączenie arbitrażu obejmuje nie tylko uznawanie i wykonywanie orzeczeń arbitrażowych, lecz także uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych potwierdzających takie orzeczenia. Praktyka ta wydaje się pozostawać w sprzeczności z wyrokiem Trybunału w sprawie London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association.

W wyroku TSUE zwrócono również uwagę na inną kwestię, a mianowicie brak zasady zawisłości sporu w odniesieniu do postępowań arbitrażowych. W rzeczywistości ryzyko braku możliwości pogodzenia orzeczeń arbitrażowych lub orzeczeń potwierdzających takie orzeczenia z innymi orzeczeniami prawdopodobnie zostałoby ograniczone, a nawet wyeliminowane, gdyby rozporządzenie przewidywało w takich okolicznościach wyraźną zasadę pierwszeństwa.

W związku z tym, w ramach ewentualnego przyszłego przeglądu, można by rozważyć, czy w rozporządzeniu da się ująć niektóre praktyczne sytuacje – na przykład poprzez ustanowienie jasnej zasady zawisłości sprawy, która mogłaby zapobiec sytuacjom, w których orzeczenie arbitrażowe lub orzeczenie je potwierdzające jest niemożliwe do pogodzenia z innym orzeczeniem.

---

[8] Z wyjątkiem tego punktu, analizowanego poniżej, pozostałe trzy kwestie omówiono bardziej szczegółowo w części I dokumentu roboczego służb Komisji towarzyszącego niniejszemu sprawozdaniu.

[9] Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych przyjęta 10 czerwca 1958 r., weszła w życie 7 czerwca 1959 r. (330 UNTS 38).

2.2. Definicje (art. 2 i 3)

Rozporządzenie zawiera w art. 2 szereg definicji, w tym m.in. „orzeczenia", „ugody sądowej" oraz „dokumentu urzędowego".

Definicja „orzeczenia" odnosi się do każdego aktu władzy sądowniczej, niezależnie od jego nazwy, wydanego przez „sąd państwa członkowskiego". Rozporządzenie nie zawiera definicji pojęcia „sądu".

Nowym elementem w rozporządzeniu jest to, że art. 2 lit. a) wyraźnie rozszerzył definicję „orzeczenia" na niektóre rodzaje środków tymczasowych, w tym środków zabezpieczających. Uznawanie i wykonywanie takich środków w innych państwach członkowskich zostało jednak uzależnione od spełnienia dwóch warunków.

Po pierwsze, ograniczono możliwość przepływu środków tymczasowych do tych, które zostały zarządzone przez sądy mające jurysdykcję w sprawie głównej na podstawie rozporządzenia. Oznacza to, że choć sądy mające jurysdykcję w sprawie głównej na mocy prawa krajowego mogą nadal zarządzać środki tymczasowe, takie środki nie mogą być uznawane i wykonywane za granicą na podstawie rozporządzenia.

Po drugie, definicja ta kodyfikuje istniejące orzecznictwo (zob. np. wyrok w sprawie Denilauler, 125/79), wyłączając z przepływu środki *ex parte*. W związku z tym środki tymczasowe mogą zostać uznane lub wykonane tylko wtedy, gdy dłużnik został wezwany do stawiennictwa lub gdy przed przystąpieniem do wykonania doręczono mu orzeczenie zawierające te środki. Wyłączenie środków tymczasowych *ex parte* z przepływu na mocy rozporządzenia wydaje się stwarzać pewne problemy praktyczne. Na przykład badanie wykazało, że w Austrii i Czechach większość środków tymczasowych ma charakter *ex parte* i w związku z tym nie może korzystać z mechanizmu wykonania orzeczenia na mocy rozporządzenia. Ogólnie rzecz biorąc, choć obecny system sprzyja ochronie praw procesowych pozwanego, wpływa to na kluczowy element środków tymczasowych – ich zdolność do szybkiego i skutecznego wykonania. Zgodnie z obowiązującym systemem wierzyciel musi wybierać między efektem zaskoczenia, nieodłącznie związanym z postępowaniem *ex parte*, a ograniczeniem wykonania środka tymczasowego do państwa członkowskiego, w którym został on wydany, albo zdecydować się na uzyskanie orzeczenia, które może „przepływać" w ramach rozporządzenia, lecz wymaga wcześniejszego zaangażowania (a tym samym ostrzeżenia) dłużnika.

Inna kwestia dotyczy organów wyraźnie wskazanych w art. 3 jako „sąd" do celów stosowania rozporządzenia. W sprawie Pula Parking (C-551/15), w odpowiedzi na pytanie, czy chorwackich notariuszy można uznać za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia, TSUE udzielił odpowiedzi przeczącej, wskazując jako główny powód brak postępowania kontradyktoryjnego – zgodnie z wcześniejszym orzecznictwem (sprawa Denilauler, 125/79). Należy jednak wziąć pod uwagę, że chorwackie postępowanie jest bardzo podobne do węgierskiego postępowania uproszczonego w sprawie nakazu zapłaty prowadzonego przez notariuszy, o którym mowa w art. 3 lit. a) rozporządzenia. Nie dziwi zatem – także z perspektywy zasady równego traktowania – że większość respondentów, którzy uznali pojęcie „sądu" za problematyczne, pochodziła z Chorwacji, a niektóre państwa członkowskie zadeklarowały, że w przypadku nowelizacji lub przekształcenia rozporządzenia chciałyby wprowadzić dodatkowe podmioty w ramach wyjątków przewidzianych w art. 3. Zdecydowana większość respondentów uczestniczących w badaniu nie zgłosiła jednak żadnych zastrzeżeń co do definicji zawartych w rozporządzeniu.

W związku z tym, w ramach ewentualnego przyszłego przeglądu, można by bliżej przyjrzeć się tej kwestii – w tym możliwości wprowadzenia definicji lub opisu pojęcia „sądu", co z

jednej strony zwiększyłoby skuteczność rozporządzenia, a z drugiej strony mogłoby wyeliminować potrzebę ustanawiania wyjątków. Dalszej refleksji wymaga również sama koncepcja środków tymczasowych, w szczególności kwestia tego, czy środki *ex parte* powinny zostać objęte zakresem stosowania rozporządzenia.

3. JURYSDYKCJA

3.1. Ewentualne rozszerzenie przepisów dotyczących jurysdykcji na pozwanych mających miejsce zamieszkania w państwach trzecich

Przepisy dotyczące jurysdykcji zawarte w rozdziale II rozporządzenia mają zastosowanie do przypadków, w których pozwany ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, z wyjątkiem pewnych szczególnych sytuacji (umowy konsumenckie, indywidualne umowy o pracę, sprawy, w których sądy mają jurysdykcję wyłączną, lub gdy sąd został wybrany przez strony). W odniesieniu do wszelkich innych sporów z udziałem pozwanego mającego miejsce zamieszkania lub siedzibę poza Unią, jurysdykcję określają przepisy krajowe państw członkowskich[10].

We wniosku Komisji z 2010 r. dotyczącym przekształcenia rozporządzenia Bruksela I[11] („wniosek z 2010 r.") zaproponowano rozszerzenie rozporządzenia w celu objęcia także sporów, w których pozwani mają miejsce zamieszkania lub siedzibę poza Unią. W toku prac legislacyjnych uznano, że rozwiązanie to mogłoby być uzasadnione w niektórych przypadkach – np. gdy jedną ze stron umowy jest strona słabsza (jak w umowach konsumenckich lub indywidualnych umowach o pracę) – ale że w przypadku stosowania ogólnego należałoby dążyć do rozwiązania wielostronnego. W tamtym czasie przewidywano możliwość takiego rozwiązania, zwłaszcza w ramach Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego.

Rozwiązanie takie mogło zostać przyjęte w ramach prowadzonych wówczas negocjacji, które ostatecznie doprowadziły w 2019 r. do zawarcia Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych („konwencja w sprawie orzeczeń"). Dokument ten nie przewiduje jednak bezpośrednich podstaw jurysdykcji – odnosi się do niej jedynie pośrednio, jako do warunku wstępnego uznania i wykonania. Obecnie w ramach konferencji haskiej nadal trwają prace nad kwestią jurysdykcji, jednak mało prawdopodobne jest, aby doprowadziły one do wypracowania wiążącego rozwiązania wielostronnego w zakresie bezpośrednich podstaw jurysdykcji.

Brak takich przepisów w rozporządzeniu rodzi szereg problemów[12]. Po pierwsze, ze względu na znaczne różnice w krajowych przepisach państw członkowskich obecna sytuacja prowadzi do nierównego dostępu do wymiaru sprawiedliwości i nierównych warunków działania dla przedsiębiorstw i obywateli UE oraz państw trzecich uczestniczących w transakcjach międzynarodowych (pozaunijnych) w zależności tylko od miejsca zamieszkania lub siedziby. W niektórych państwach członkowskich możliwe jest wytoczenie powództwa wobec pozwanych z państw trzecich na podstawie wielu, nierzadko nadmiernych podstaw jurysdykcyjnych, podczas gdy w innych państwach katalog tych podstaw jest znacznie

[10] Zob. art. 6 rozporządzenia.

[11] Zob. wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych z 14 grudnia 2010 r., COM(2010) 748 final.

[12] Potwierdzają to konsultacje przeprowadzone w ramach badania.

węższy[13]. Ta nierównowaga pogłębia się dodatkowo przez fakt, że przedmiotowe orzeczenia mogą być uznawane i wykonywane w całej Unii na podstawie rozporządzenia nawet wówczas, gdy jurysdykcja sądu pochodzenia miała charakter nadmierny.

Taki stan rzeczy wydaje się również negatywnie wpływać na postępowania sądowe dotyczące biznesu i praw człowieka. W tego rodzaju postępowaniach sądowych osoby poszkodowane[14] często starają się pozwać zarówno przedsiębiorstwo zagraniczne mające siedzibę poza UE, jak i spółkę dominującą sprawującą kontrolę, często mającą siedzibę w UE. W różnych państwach członkowskich obowiązują odmienne przepisy dotyczące możliwości ustanowienia jurysdykcji wobec spółki zależnej z państwa trzeciego na podstawie siedziby spółki dominującej. Taka sytuacja powoduje niepewność prawa i – po raz kolejny – stawia strony z UE, w tym przypadku zarówno powoda, jak i pozwaną spółkę dominującą z UE, w nierównej pozycji. Obecne przepisy art. 8, które pozwalają na koncentrację postępowania w miejscu zamieszkania jednego z pozwanych, nie mają zastosowania, jeżeli jeden z nich ma miejsce zamieszkania poza UE (zob. wyrok w sprawie Sapir i in., C-645/11). Oznacza to, że jeśli przepisy krajowe nie dopuszczają koncentracji postępowania, mogą toczyć się dwa równoległe postępowania: jedno przeciwko spółce dominującej w UE, a drugie przeciwko spółce zależnej w państwie trzecim – z ryzykiem wydania sprzecznych ze sobą orzeczeń.

Badanie wykazało zróżnicowane opinie co do potrzeby rozszerzenia przepisów jurysdykcyjnych na pozwanych mających miejsce zamieszkania w państwach trzecich. Wielu respondentów nie miało zdania, czy brak takich przepisów stanowi problem. Większość państw członkowskich nie uznała braku takich przepisów za problem, jednak niektóre skrytykowały obecną sytuację jako prowadzącą do wzrostu kosztów transakcyjnych i zwiększenia złożoności dla powodów, praktyków i sądów.

W związku z tym w ramach ewentualnego przyszłego przeglądu rozporządzenia można by dokładniej zbadać kwestię rozszerzenia przepisów jurysdykcyjnych na spory z udziałem pozwanych mających miejsce zamieszkania lub siedzibę poza Unią.

3.2. Jurysdykcja szczególna (art. 7–9)

Badanie oraz sprawozdania krajowe w ramach projektu JUDGTRUST – co nie zaskakuje – pokazują, że spośród przepisów dotyczących jurysdykcji szczególnej najczęściej stosowany jest art. 7, podczas gdy art. 8 wykorzystywany jest rzadko[15], a art. 9 pozostaje praktycznie nieobecny zarówno w orzecznictwie, jak i w literaturze[16].

W ramach wcześniejszego procesu przekształcenia art. 7 został tylko nieznacznie zmieniony i nadal jest szeroko stosowany przez sądy krajowe. W konsekwencji przepis ten stał się przedmiotem większej liczby skierowanych do TSUE wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym niż jakikolwiek inny przepis rozporządzenia.

Większość państw członkowskich zgłosiła, że nie napotyka problemów w związku ze stosowaniem art. 7. Zgodnie z wynikami badania nie zgłoszono żadnych trudności w

[13] Może to mieć znaczenie na przykład w odniesieniu do influencerów mających miejsce zamieszkania lub siedzibę poza UE, którzy uczestniczą we wprowadzaniu produktów do obrotu kierowanych do nabywców z UE, nie będąc sprzedawcami tych produktów.

[14] Niezależnie od tego, czy osoba poszkodowana ma miejsce zamieszkania w UE, czy poza nią.

[15] Warto jednak zauważyć, że niedawne pytania prejudycjalne do TSUE wskazują na rosnące zastosowanie art. 8 ust. 1 w sprawach dotyczących karteli. Szczegółową analizę stosowania art. 8 ust. 1 zawarto w części I dokumentu roboczego służb Komisji towarzyszącego niniejszemu sprawozdaniu.

[16] Z tego powodu w niniejszym sprawozdaniu nie omówiono stosowania art. 9.

odniesieniu do funkcjonowania art. 7 pkt 3–7[17], ponieważ nadal są one rzadko stosowane w praktyce. Jednakże liczne przypadki kierowania przez sądy krajowe pytań prejudycjalnych do TSUE – potwierdzone także w odpowiedziach kilku państw członkowskich – ujawniają szereg istotnych problemów związanych z art. 7 pkt 1 i 2:

- coraz szersza wykładnia pojęcia „spraw dotyczących umowy”,
- trudności w określeniu miejsca wykonania zobowiązań umownych,
- trudności w określeniu miejsca powstania szkody w przypadku strat o charakterze czysto finansowym,
- stosowanie zasady mozaiki w sprawach dotyczących naruszenia prawa do prywatności.

3.2.1. Art. 7 pkt 1

Art. 7 pkt 1 ustanawia zasadę jurysdykcji szczególnej w sporach dotyczących zobowiązań umownych. Nie zawiera on jednak definicji pojęcia „spraw dotyczących umowy” ani żadnych wskazówek w tym zakresie

Niedawne wyroki TSUE, takie jak flightright GmbH (sprawy połączone C-274/16, C-447/16 i C-448/16) oraz Feniks (C-337/17), pokazują, że pojęcie „spraw dotyczących umowy” jest interpretowane szeroko. Obejmuje ono powództwa, które są związane z umową, nawet jeżeli strony postępowania nie zawarły umowy między sobą[18], jeżeli umowa jest sporna lub nieważna lub gdy została zawarta przez inne podmioty niż strony postępowania.

Zarówno badanie, jak i pytania prejudycjalne sądów krajowych kierowane do TSUE pokazują, że wykładnia rozszerzająca pojęcia „spraw dotyczących umowy” może w niektórych przypadkach prowadzić do trudności praktycznych – zwłaszcza gdy różni się ona od wykładni podobnych pojęć w prawie krajowym lub gdy uznaje się ją za trudną do pogodzenia z zasadami bliskości i przewidywalności, które stanowią fundament art. 7 pkt 1. W tym względzie sugeruje się, że wykładnia rozszerzająca pojęcia „spraw dotyczących umowy” może prowadzić do znacznej niepewności prawa dla osób trzecich, które mogą zostać pozwane w miejscu wykonania umowy, o której nie miały wiedzy. Zastrzeżenie to jest szczególnie istotne w odniesieniu do roszczeń opartych na skardze pauliańskiej, które – zgodnie z orzeczeniem w sprawie Feniks (C-337/17) – również kwalifikują się jako „sprawy dotyczące umowy”.

Jeżeli sąd krajowy uzna, że dana sprawa mieści się w zakresie zastosowania art. 7 pkt 1, tj. że odnosi się do „sprawy dotyczącej umowy”, musi on określić miejsce wykonania zobowiązania umownego. Okazuje się to trudne, ponieważ rozwiązania przyjęte przez TSUE[19] w konkretnych sprawach nie zawsze mogą być stosowane do stanów faktycznych o innym charakterze – zwłaszcza gdy chodzi o wiele miejsc wykonania, wiele zobowiązań lub gdy przedmiotem umowy nie jest fizyczna dostawa towarów, co ma coraz większe znaczenie w gospodarce cyfrowej (np. umowy o świadczenie usług cyfrowych lub dostarczanie treści cyfrowych, w tym danych). Tego ostatniego aspektu dotyczył niedawny wyrok w sprawie VariusSystems (C-526/23), w której należało ustalić miejsce wykonania umowy, na podstawie której powód z siedzibą w Austrii opracował i dostarczył pozwanemu z siedzibą w

[17] Z wyjątkiem dyskusji akademickich dotyczących art. 7 pkt 4 i 5 w kilku państwach członkowskich.

[18] Na przykład gdy pasażer dochodzi roszczenia wobec przewoźnika obsługującego lot o odszkodowanie za opóźnienie, mimo że umowa została zawarta z innym przewoźnikiem.

[19] Zob. w tym względzie wyroki z dnia 3 maja 2007 r., Color Drack, C-386/05, ECLI:EU:C:2007:262, z dnia 9 lipca 2009 r., Rehder, C-204/98, ECLI:EU:C:2009:439, z dnia 11 marca 2010 r., Wood Floor Solutions Andreas Domberger GmbH/Silva Trade SA, C-19/09, ECLI:EU:C:2010:137.

Niemczech oprogramowanie służące do analizy testów przesiewowych na COVID-19, przeznaczonych do wykorzystania w niemieckich ośrodkach testowych. W przedmiotowej sprawie sąd odsyłający powziął wątpliwość, czy miejscem wykonania jest Austria – gdzie powstaje twórczość intelektualna („programowanie") związana z oprogramowaniem i gdzie mieści się siedziba przedsiębiorstwa – czy Niemcy, gdzie oprogramowanie trafia do klienta oraz jest udostępniane i użytkowane.

W przypadku ustalania miejsca wykonania zobowiązania w sprawach obejmujących wiele miejsc wykonania fakt, że sądy krajowe wciąż zwracają się do TSUE o wykładnię stosowania art. 7 pkt 1 za każdym razem, gdy stan faktyczny postępowania głównego różni się od wcześniej rozpatrywanych przez TSUE, sugeruje potrzebę opracowania bardziej ogólnych wytycznych – tym bardziej, że zasada przewidziana w art. 7 pkt 1 reguluje nie tylko jurysdykcję krajową, lecz także właściwość miejscową w obrębie państwa członkowskiego[20][21].

Wreszcie, w odniesieniu do ustalania miejsca wykonania zobowiązania, z badania wynika, że niektóre państwa członkowskie wyrażają obawy co do – ich zdaniem – nadmiernie złożonej konstrukcji art. 7 pkt 1. Art. 7 pkt 1 wprowadza autonomiczne pojęcie miejsca wykonania zobowiązania w odniesieniu do dwóch typów umów (sprzedaży i świadczenia usług) w art. 7 pkt 1 lit. b), przy jednoczesnym utrzymaniu rzadko stosowanej formuły „Tessili" dla innych rodzajów umów, o której mowa w art. 7 pkt 1 lit. c), mimo że formuła ta uchodzi w praktyce za szczególnie skomplikowaną i nieprzystającą do realiów stosowania. Zgodnie z wyrokiem w sprawie Tessili (12/76) sądy krajowe muszą – w przypadku braku uzgodnienia stron w tym zakresie – opierać się na właściwym prawie krajowym w celu ustalenia miejsca wykonania zobowiązania. Oznacza to, że już na etapie badania jurysdykcji sądy krajowe muszą przeprowadzić wieloetapową analizę: muszą one najpierw ustalić, które zobowiązanie jest „danym zobowiązaniem", następnie – na podstawie norm kolizyjnych – określić właściwe prawo materialne, a dopiero potem mogą zastosować to prawo w celu ustalenia miejsca wykonania zobowiązania.

W ramach przyszłego przeglądu rozporządzenia można byłoby rozważyć uproszczenie zasad dotyczących miejsca wykonania zobowiązania określonych w art. 7 pkt 1.

3.2.2. Art. 7 pkt 2

Podczas gdy art. 7 pkt 1 dotyczy zobowiązań umownych, art. 7 pkt 2 ustanawia przepisy dotyczące jurysdykcji szczególnej w odniesieniu do czynów niedozwolonych. Autonomiczna wykładnia pojęcia „czynów niedozwolonych" okazała się w pewnym stopniu problematyczna[22], jednak rozgraniczenie między art. 7 pkt 1 a art. 7 pkt 2 nie powoduje

[20] Podobne problemy przy stosowaniu art. 7 pkt 2 w sprawach, w których szkoda występuje w wielu miejscach, zostały odnotowane przez sąd niderlandzki w niedawnym pytaniu prejudycjalnym (sprawa Apple, C-34/24).

[21] Zgodnie z wynikami badania w takich przypadkach (a szerzej – we wszystkich sprawach, w których ustalenie miejsca wykonania zobowiązania jest trudne) niektórzy przedstawiciele doktryny proponują, aby art. 7 pkt 1 był niedostępny dla powodów. Alternatywnie proponują oni, z zastrzeżeniem różnych warunków, zastąpienie kryterium określonego w art. 7 pkt 1 miejscem zamieszkania powoda.

[22] Kilka państw członkowskich zgłosiło, że uważa tę autonomiczną wykładnię za złożoną, niespójną oraz stanowiącą źródło niepewności prawa. Na przykład w sprawie Brogsitter (C-548/12) TSUE orzekł, że rozpatrywane powództwo dotyczące odpowiedzialności cywilnej należy uznać za wchodzące w zakres pojęcia „umowy lub roszczeń wynikających z umowy", mimo że w prawie krajowym kwalifikowane było jako czyn niedozwolony. Ponadto, zgodnie z orzecznictwem TSUE, jedno z pojęć wchodzących w zakres stosowania rozporządzenia Rzym II (*culpa in contrahendo*) mieści się w zakresie stosowania art. 7 pkt 2 rozporządzenia, natomiast inne (bezpodstawne wzbogacenie) już nie.

istotnych trudności w praktyce, częściowo dzięki niedawnym, kompleksowym wytycznym TSUE zawartym w sprawie Wikingerhof (C-59/19)[23].

Najbardziej problematycznymi aspektami stosowania art. 7 pkt 2 wydaje się ustalenie miejsca powstania szkody w przypadkach strat o charakterze czysto finansowym oraz utrzymanie zasady mozaiki w przypadkach naruszenia dóbr osobistych.

- *Ustalenie miejsca powstania strat o charakterze czysto finansowym*

Jeżeli chodzi o ustalanie miejsca powstania szkody o charakterze czysto finansowym, TSUE wypracował obszerne orzecznictwo, które jednak nie zawsze zapewnia pożądany poziom pewności prawa. Wydaje się, że wyroki takie jak Kolassa (C-375/13) i Universal Music (C-12/15)[24] nie przyniosły kompleksowych wytycznych, co doprowadziło do kolejnych wniosków sądów krajowych o doprecyzowanie wykładni art. 7 pkt 2.

Z orzecznictwa Trybunału wynika, że sama lokalizacja rachunku inwestycyjnego nie może zostać uznana za wystarczającą do ustalenia miejsca powstania straty o charakterze czysto finansowym. Ponadto wciąż nie wypracowano jeszcze podejścia, które byłoby jasne i spójne we wszystkich aspektach w odniesieniu do szczególnych okoliczności niezbędnych do ustalenia jurysdykcji sądu w sprawach dotyczących miejsca wystąpienia szkody. Potwierdza to wyrok w sprawie Kronhofer (C-168/02), w którym TSUE orzekł, że ani miejsce zamieszkania powoda, ani ośrodek jego interesów majątkowych nie mogą zostać uznane za wystarczające kryteria przyznania jurysdykcji, jeżeli właściwe konto inwestycyjne znajduje się w innej jurysdykcji – przy czym Trybunał nie wskazał, jaki łącznik byłby w takim przypadku wystarczający.

W niedawnym wyroku TSUE w sprawie VEB (C-709/19) TSUE oparł się na tzw. „lokalizacji rynkowej" szkody i orzekł, że jedynie sądy państwa członkowskiego, w którym spółka notowana na giełdzie musi wypełniać swoje ustawowe obowiązki informacyjne, mają jurysdykcję krajową, i odrzucił siedzibę akcjonariuszy, którzy ponieśli szkody finansowe na rachunkach inwestycyjnych, jako czynnik decydujący przy ustalaniu miejsca, w którym szkoda wystąpiła. Nie jest jednak całkowicie jasne, czy sądy krajowe nadal powinny brać pod uwagę oba te kryteria przy ustalaniu miejsca powstania straty o charakterze czysto finansowym.

---

[23] W pkt 32 i 33 tego wyroku TSUE stwierdził, że powództwo dotyczy „sprawy dotyczącej umowy", w przypadku gdy w celu wykazania zgodnego albo, przeciwnie, niezgodnego z prawem charakteru zachowania zarzucanego przez powoda pozwanemu niezbędna okazuje się wykładnia umowy wiążącej pozwanego z powodem. Jest tak w szczególności w przypadku powództwa, którego podstawą są postanowienia umowy lub przepisy prawa, które mają zastosowanie ze względu na tę umowę. Natomiast, gdy powód powołuje się na zasady odpowiedzialności z tytułu czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego, a mianowicie naruszenie obowiązku, względnie zobowiązania nałożonego przez prawo, i gdy nie wydaje się niezbędne zbadanie treści umowy zawartej z pozwanym dla celów oceny zgodnego z prawem lub bezprawnego charakteru zarzucanego pozwanemu zachowania, ponieważ obowiązek ten, względnie zobowiązanie to ciążą na pozwanym niezależnie od owej umowy, podstawa wytoczenia powództwa jest objęta zakresem czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego w rozumieniu art. 7 pkt 2 rozporządzenia.

[24] Zarówno w sprawie Kolassa, jak i Universal Music strona, która poniosła stratę o charakterze czysto finansowym w wyniku niekorzystnej umowy, dochodziła roszczeń odszkodowawczych na podstawie odpowiedzialności pozaumownej od osoby trzeciej, która nie była stroną umowy, lecz ponosiła odpowiedzialność za niekorzystną umowę i wynikającą z niej szkodę. W sprawie Kolassa TSUE orzekł, że sądy państwa członkowskiego, w którym inwestor ma miejsce zamieszkania i gdzie prowadzony jest rachunek bankowy, którego dotyczy szkoda, mają jurysdykcję do rozpoznania transgranicznych roszczeń pozaumownych dotyczących strat o charakterze czysto finansowym. Z kolei w sprawie Universal Music TSUE uznał, że samo uwzględnienie lokalizacji rachunku bankowego, na którym szkoda finansowa bezpośrednio wystąpiła, jest niewystarczające.

Niepewność co do kryteriów, które sądy krajowe muszą brać pod uwagę przy ustalaniu miejsca powstania straty o charakterze czysto finansowym na potrzeby jurysdykcji krajowej i właściwości miejscowej, oraz brak jasności w orzecznictwie TSUE w tym zakresie są niepożądane i stwarzają ryzyko niejednolitego stosowania art. 7 pkt 2 rozporządzenia. Z tego względu zaproponowano odejście od wyboru między miejscem zdarzenia wywołującego szkodę a miejscem, w którym szkoda wystąpiła, w sytuacjach obejmujących stratę o charakterze czysto finansowym, i przyznanie jurysdykcji wyłącznie sądom miejsca zdarzenia wywołującego szkodę (*locus delicti commissi*)[25]. W tym kontekście należy jednak mieć na uwadze, że zgodnie z rozporządzeniem Rzym II[26] wyłącznie państwo, w którym szkoda wystąpiła, może zostać uznane za właściwe do ustalenia prawa właściwego.

- *Naruszenie dóbr osobistych*

Jeżeli chodzi o ochronę dóbr osobistych, główne kontrowersje dotyczą stosowania kryterium miejsca wystąpienia szkody w kontekście publikacji oraz tzw. zasady mozaiki, po raz pierwszy ustanowionej w wyroku Shevill (C-68/93) w odniesieniu do publikacji papierowych, a następnie rozszerzonej na publikacje internetowe. W wyroku w sprawie Shevill TSUE orzekł, że art. 7 pkt 2 rozporządzenia przyznaje jurysdykcję sądom każdego państwa członkowskiego, w którym publikacja została rozpowszechniona i w którym osoba poszkodowana twierdzi, że jej dobre imię zostało naruszone, traktując je jako miejsce wystąpienia szkody, ale wyłącznie w odniesieniu do szkody wyrządzonej w danym państwie, a nie do szkody o zasięgu globalnym[27]. W sprawie eDate (C-509/09 i C-161/10) zasada mozaiki została rozszerzona na przypadki naruszenia dóbr osobistych w internecie. W przypadku treści internetowych uznano jednak, że sądy państwa członkowskiego, w którym znajduje się centrum interesów życiowych osoby poszkodowanej[28], są właściwe do orzekania w przedmiocie całości szkody[29]. Rozróżnienie między treściami publikowanymi online i offline bywa krytykowane jako trudne do zastosowania w praktyce, ponieważ większość gazet jest dziś dostępna zarówno w wersji papierowej (offline), jak i w internecie (online)[30].

Z badania oraz ustaleń projektu JUDGTRUST wynika, że orzecznictwo TSUE w zakresie naruszenia dóbr osobistych było przedmiotem krytyki ze strony przedstawicieli doktryny, niektórych rzeczników generalnych oraz praktyków. Krytycy twierdzą, że sama dostępność treści naruszających prawo nie stanowi wystarczającej podstawy do ustalenia jurysdykcji w miejscu, w którym powstała szkoda, a stosowanie zasady mozaiki prowadzi do mnożenia właściwości sądów, co nie służy realizacji uzasadnionych interesów żadnej ze stron i

[25] Zob. opinia rzecznika generalnego Sáncheza-Bordony przedstawiona w dniu 17 grudnia 2020 r. w sprawie VEB, pkt 33.

[26] Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II).

[27] Dochodzić tej szkody można wyłącznie w państwie członkowskim, w którym pozwany ma miejsce zamieszkania (art. 4) lub w którym miało miejsce zdarzenie wywołujące szkodę (art. 7 pkt 2).

[28] Pojęcie centrum interesów życiowych należy rozumieć jako odnoszące się bardziej precyzyjnie do miejsca, w którym dana osoba czerpie ze swojego dobrego imienia najistotniejsze korzyści gospodarcze, polityczne, społeczne czy nawet po prostu relacyjne.

[29] Stanowisko to zostało potwierdzone w wyrokach Bolagsupplysningen (C-194/16), Mittelbayerischer Verlag (C-800/19) oraz Gtflix TV przeciwko DR (C-251/20), a także fakt, że sądy każdego innego państwa członkowskiego, w którym dana informacja była dostępna, są właściwe jedynie do orzekania w przedmiocie szkody powstałej na terytorium tego państwa. TSUE doprecyzował ponadto, że wyłącznie sądy mające jurysdykcję w odniesieniu do całości szkody są właściwe do rozpoznawania wniosków o usunięcie i sprostowanie rzekomo dyskredytujących treści, ponieważ – w przeciwieństwie do roszczenia o odszkodowanie – wniosków tych nie da się rozdzielić według państw członkowskich.

[30] W konsekwencji sądy stają przed trudnym zadaniem, polegającym na ustaleniu – w centrum interesów – jaka szkoda została wyrządzona online (której można dochodzić na całym świecie), a jaka offline (której można dochodzić wyłącznie w jednym państwie członkowskim).

uniemożliwia realizację celów w postaci przewidywalności i prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości[31].

Krytyka ta jest szczególnie istotna w kontekście zjawiska strategicznych powództw zmierzających do stłumienia debaty publicznej („powództwa typu SLAPP"), którego zwalczaniu służy niedawno przyjęta dyrektywa o przeciwdziałaniu SLAPP[32]. Powództwa typu SLAPP stanowią nadużycie postępowania sądowego, ponieważ ich celem nie jest rzeczywiste korzystanie z prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości, lecz wykorzystywanie postępowania sądowego jako narzędzia zastraszania pozwanego. Postępowania tego rodzaju mogą być oparte na różnych podstawach, przy czym najczęstsze są zarzuty dotyczące zniesławienia lub innych naruszeń prawa do prywatności. Powództwa o zniesławienie, w których dochodzi się odszkodowania lub żąda się wydania nakazów sądowych, są często kierowane przeciwko dziennikarzom i mogą być celowo wykorzystywane do tłumienia krytyki lub uniemożliwienia mediom pełnienia roli „publicznego stróża". Tego rodzaju szykany sądowe mogą być ułatwione przez stosowanie podejścia mozaikowego, które pozwala powodowi korzystać z wielu dostępnych jurysdykcji – także równolegle – w celu wyczerpania zasobów pozwanego. Z tego względu Komisja, w trakcie negocjacji nad dyrektywą o przeciwdziałaniu SLAPP, zobowiązała się – w drodze oświadczenia – do dalszego zbadania tej kwestii w kontekście zbliżającego się przeglądu rozporządzenia.

Podsumowując, chociaż art. 7 zasadniczo funkcjonuje prawidłowo, liczne pytania prejudycjalne sądów krajowych do TSUE, poparte stanowiskami państw członkowskich, wskazują na problemy związane ze stosowaniem art. 7 pkt 1 i 2. W odniesieniu do art. 7 pkt 1 główne trudności dotyczą wykładni rozszerzającej pojęcie „spraw dotyczących umowy" oraz określenia miejsca wykonania zobowiązania. W przypadku art. 7 pkt 2 dyskusje koncentrują się na trudnościach związanych z ustaleniem miejsca powstania szkody w przypadkach straty o charakterze czysto finansowym, a także na utrzymującym się znaczeniu zasady mozaiki w sprawach dotyczących naruszenia prawa do prywatności. W ramach przyszłego przeglądu rozporządzenia można zatem rozważyć sposoby uproszczenia i modernizacji przepisów art. 7 pkt 1 i 2.

3.3. Przepisy dotyczące jurysdykcji ochronnej w odniesieniu do umów konsumenckich[33] (art. 17–19)

Art. 10–23 rozporządzenia określają przepisy dotyczące jurysdykcji mające na celu ochronę pozycji procesowej strony słabszej w sporach dotyczących ubezpieczenia, konsumentów oraz zatrudnienia.

W porównaniu z poprzednimi przepisami rozporządzenie jeszcze bardziej wzmocniło tę ochronę. Najważniejszą zmianą było rozszerzenie zakresu podmiotowego w art. 6 ust. 1, a także wynikające z tego dostosowanie art. 18 ust. 1 oraz art. 21 ust. 2, co umożliwiło

[31] Z kolei większość państw członkowskich zwraca się o wytyczne dotyczące praktycznego szacowania wysokości szkód oraz rozróżnienia między miejscem zwykłego pobytu a centrum interesów życiowych, które powinny zostać przedstawione przez TSUE albo ustawodawcę.

[32] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1069 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ochrony osób, które angażują się w debatę publiczną, przed oczywiście bezzasadnymi roszczeniami lub stanowiącymi nadużycie postępowaniami sądowymi („strategiczne powództwa zmierzające do stłumienia debaty publicznej"), Dz.U. L, 2024/1069, 16.4.2024.

[33] Zastosowanie przepisów dotyczących jurysdykcji w odniesieniu do umów konsumenckich budziło w praktyce najwięcej wątpliwości. Z tego względu analiza ich stosowania została uwzględniona w głównym tekście niniejszego sprawozdania. Z kolei analizę przepisów odnoszących się do jurysdykcji w sprawach dotyczących ubezpieczenia oraz w odniesieniu do indywidualnych umów o pracę zawarto w części I dokumentu roboczego służb Komisji towarzyszącego niniejszemu sprawozdaniu.

korzystanie z przepisów dotyczących jurysdykcji ochronnej konsumentom zamieszkałym w państwach członkowskich oraz pracownikom w sporach z przedsiębiorcami i pracodawcami mającymi siedzibę poza UE. Dodatkowo zmiana art. 20 ust. 1 umożliwiła pracownikom wnoszenie roszczeń przeciwko wielu pracodawcom na podstawie art. 8 ust. 1, co zmieniło stanowisko wcześniej wyrażone w sprawie Glaxosmithkline (C-462/06)[34].

Przepisy dotyczące jurysdykcji ochronnej w odniesieniu do umów konsumenckich przyznają konsumentowi możliwość wyboru pomiędzy *forum rei* a *forum actoris* w odniesieniu do umów konsumenckich w rozumieniu art. 17 rozporządzenia. Natomiast art. 18 ust. 2 ogranicza możliwość wytaczania powództw przeciwko konsumentom wyłącznie do sądów miejsca ich zamieszkania.

Na podstawie krajowych sprawozdań przygotowanych w ramach projektu JUDGTRUST większość państw członkowskich uznaje, że przepisy rozporządzenia zapewniają wystarczający poziom ochrony konsumentów, choć w niektórych państwach członkowskich przedstawiciele doktryny sugerują, że poziom ten powinien zostać dodatkowo podwyższony, na przykład poprzez rozszerzenie zakresu stosowania art. 17–19 na roszczenia z tytułu czynów niedozwolonych wykraczające poza te, które są nierozerwalnie związane z odpowiedzialnością wynikającą z umowy faktycznie zawartej przez konsumenta ze sprzedawcą lub usługodawcą.

Główne trudności związane ze stosowaniem przepisów dotyczących jurysdykcji ochronnej w odniesieniu do umów konsumenckich dotyczą:

- pojęcia „konsumenta”,
- pojęcia „kierowania działalności gospodarczej”,
- wyłączenia umów przewozu w art. 17 ust. 3,
- niestosowania przepisów dotyczących jurysdykcji w postępowaniach w ramach zbiorowego dochodzenia roszczeń[35].

a) Pojęcie „konsumenta” i konsekwencje zmiany miejsca zamieszkania konsumenta

W badaniu podkreślono trudności związane z kwalifikacją danej osoby jako konsumenta.

Co do zasady TSUE interpretuje pojęcie „konsumenta” w sposób zawężający, definiując je jako przeciwieństwo pojęcia „podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą” (przedsiębiorcy)[36]. Niemniej jednak, w niektórych sprawach TSUE zdaje się przyjmować nieco szerszą wykładnię. Na przykład w sprawie Petruchová (C-218/18) TSUE orzekł, że w kontekście inwestycji internetowych sama specjalistyczna wiedza finansowa nie wyklucza statusu konsumenta. Podobnie w sprawie Personal Exchange International (C-774/19) gracz grający w pokera przez internet został uznany za konsumenta, mimo że grał przez wiele godzin dziennie i uzyskiwał znaczne wygrane, o ile nie zadeklarował oficjalnie takiej działalności ani nie oferował jej osobom trzecim jako odpłatnej usługi. W sprawie Schrems (C-498/16) TSUE orzekł, że zmiana sposobu korzystania z konta na Facebooku z wyłącznie niezwiązanego z działalnością gospodarczą lub zawodową na częściowo związaną z taką

[34] Ponadto w art. 26 ust. 2 wprowadzono nową zasadę dotyczącą „dorozumianej prorogacji” jurysdykcji, stanowiącą implementację orzeczenia TSUE w sprawie ČPP Vienna Insurance Group (C-111/09): sąd, przed którym wytoczono powództwo, ma obecnie obowiązek zapewnić, aby strona słabsza (pozwany) została poinformowana o prawie do podniesienia zarzutu braku jurysdykcji oraz o konsekwencjach jego niepodniesienia.

[35] Kwestię tę omówiono w pkt 6.1 niniejszego sprawozdania.

[36] Zob. w tym celu wyrok w sprawie Schrems (C-498/16), pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo.

działalnością nie skutkuje utratą przymiotu „konsumenta” w rozumieniu rozporządzenia, jeżeli zasadniczo niezwiązany z działalnością gospodarczą lub zawodową sposób korzystania z tychże usług, dla celów którego pierwotnie zawarł on umowę, nie nabrał z czasem charakteru zasadniczo gospodarczego lub zawodowego. Konkretnie Trybunał orzekł, że użytkownik prywatnego konta na Facebooku nie traci przymiotu „konsumenta”, jeżeli publikuje książki, wygłasza wykłady, prowadzi strony internetowe, organizuje zbiórki datków i staje się cesjonariuszem roszczeń licznych konsumentów dla celów dochodzenia ich w postępowaniu sądowym.

Natomiast w sprawie Wurth Automotive GmbH (C-177/22) TSUE, opierając się na swoim wcześniejszym wyroku w sprawie Gruber (C-464/01), uznał, że przy ustalaniu, czy daną osobę można uznać za konsumenta, można również wziąć pod uwagę, czy osoba ta mogła swoim zachowaniem wobec drugiej strony umowy wywołać u niej wrażenie, że działała w celach zawodowych lub gospodarczych, w wyniku czego owa druga strona umowy mogła w sposób uzasadniony pozostawać w nieświadomości pozazawodowego lub pozagospodarczego celu danej transakcji. W takim przypadku szczególne przepisy jurysdykcyjne dotyczące umów konsumenckich nie miałyby zastosowania, mimo że dana umowa obiektywnie rzecz biorąc spełnia kryteria umowy konsumenckiej.

b) Pojęcie „kierowania działalności gospodarczej”

W sprawach Pammer (C-585/08) i Hotel Alpenhof (C-144/09) TSUE orzekł, że wśród pozwalających na stwierdzenie, czy działalność jest kierowana do państwa członkowskiego, na terytorium którego konsument ma miejsce zamieszkania, należą „wszelkie formy wyraźnego wyrażenia woli pozyskania konsumentów z tego państwa członkowskiego” oraz dość obszerny, niewyczerpujący wykaz okoliczności, które można uwzględnić w tym celu[37]. Okoliczności te obejmują międzynarodowy charakter danej działalności, jak w przypadku niektórych rodzajów działalności turystycznej; podanie numerów telefonicznych z międzynarodowym numerem kierunkowym; używanie domeny najwyższego poziomu innej niż domena państwa członkowskiego, w którym przedsiębiorca ma siedzibę, na przykład „.de”, czy ponadto używanie neutralnych domen najwyższego poziomu takich jak „.com” lub „.eu”; opis tras z jednego lub kilku państw członkowskich do miejsca świadczenia usługi oraz wzmiankę o międzynarodowej klienteli złożonej z klientów zamieszkałych w różnych państwach członkowskich, w szczególności poprzez przedstawienie ich opinii[38].

Niemniej jednak sądy krajowe nadal kierują do TSUE pytania prejudycjalne w sprawach dotyczących oferowania usług i produktów za pośrednictwem internetu[39], co pokazuje, że interpretacja i stosowanie przesłanki „kierowania działalności gospodarczej” w rozumieniu art. 17 ust. 1 lit. c) rozporządzenia wciąż nastręcza trudności w kontekście cyfrowym.

c) Wyłączenie umów przewozu w art. 17 ust. 3

Przepisy rozporządzenia dotyczące jurysdykcji w sprawach umów konsumenckich obejmują wszystkie ich rodzaje. Jedyne wyłączenie przewidziane zostało w art. 17 ust. 3 i dotyczy umów przewozu, z wyjątkiem umów przewidujących w zamian za cenę ryczałtową połączone świadczenia przewozu i noclegu.

---

[37] Pkt 80.

[38] Pkt 81.

[39] Jeżeli chodzi w szczególności o art. 15 ust. 1 lit. c) rozporządzenia nr 44/2001, zob. wyroki: Mühlleitner (C-190/11), Emrek (C-218/12) oraz Hobohm (C-297/14). Zob. na przykład nowszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie Commerzbank (C-296/20), dotyczący wykładni identycznego postanowienia konwencji z Lugano oraz w sprawie Länen MCE (C-104/22), która dotyczyła wykładni tego pojęcia w dziedzinie unijnego znaku towarowego.

Chociaż przyczyny leżące u podstaw tego wyłączenia nie zmieniły się – tj. nadal mają zastosowanie szczególne przepisy branżowe zawarte w konwencjach międzynarodowych oraz innych unijnych instrumentach dotyczących transportu – badanie i sprawozdania krajowe wskazują, że wiele państw członkowskich uznaje to wyłączenie za nieuzasadnione i opowiada się za jego usunięciem. Niektóre państwa członkowskie twierdzą, że to wyłączenie ogranicza dostęp konsumentów do wymiaru sprawiedliwości w sporach dotyczących praw pasażerów lotniczych, w szczególności w sytuacjach, gdy miejsce zamieszkania konsumenta nie pokrywa się z miejscem odlotu lub przylotu samolotu, które wyznaczają dostępne jurysdykcje na podstawie miejsca wykonania zobowiązania.

Ponadto z badania wynika, że brak objęcia umów przewozu zakresem rozporządzenia prowadzi do jego nierównego stosowania w państwach członkowskich. W niektórych państwach członkowskich jurysdykcję w sprawach dotyczących takich umów określa się na podstawie przepisów ogólnych rozporządzenia (Niemcy, Dania, Bułgaria, Niderlandy, Portugalia), konwencji międzynarodowych mających pierwszeństwo przed rozporządzeniem (Cypr, Niemcy, Węgry, Włochy, Portugalia) lub przepisów krajowych (Litwa, Portugalia).

Aby zdecydować, czy wyłączenie powinno zostać utrzymane, czy też usunięte z rozporządzenia, należy w szczególności ocenić, czy inne instrumenty unijne lub umowy międzynarodowe zapewniają konsumentom odpowiedni poziom ochrony w zakresie jurysdykcji krajowej.

Podsumowując, przepisy rozporządzenia dotyczące jurysdykcji ochronnej zasadniczo funkcjonują prawidłowo i zapewniają zadowalający poziom ochrony konsumentów. Niemniej jednak niektóre aspekty ochrony konsumentów mogłyby zostać doprecyzowane w orzecznictwie lub wzmocnione poprzez interwencję legislacyjną – w zależności od wyników dalszych analiz przeprowadzanych w ramach przeglądu.

3.4. Jurysdykcja wyłączna (art. 24)

Przepisy dotyczące jurysdykcji wyłącznej, które mają pierwszeństwo przed przepisami ogólnymi i mają charakter bezwzględnie obowiązujący, zostały zawarte w sekcji 6 rozdziału II rozporządzenia i obejmują wyłącznie art. 24. Poza kodyfikacją orzecznictwa w sprawie GAT (C-4/03) w art. 24 ust. 4 rozporządzenie nie wprowadziło dalszych zmian w tej podstawie jurysdykcji.

Z badania wynika, że państwa członkowskie nie stwierdziły poważnych trudności związanych ze stosowaniem tej podstawy jurysdykcji lub zgłosiły, że orzecznictwo krajowe w tym zakresie jest ograniczone. Główna krytyka dotyczy szczególnej zmiany wprowadzonej przez rozporządzenie, a mianowicie rozszerzenia zakresu stosowania art. 24 ust. 4 na postępowania dotyczące ważności patentów, gdy kwestia ta jest podnoszona w drodze zarzutu procesowego[40].

Niektóre państwa członkowskie, popierane przez rzecznika generalnego Emiliou[41], skrytykowały kodyfikację orzecznictwa w sprawie GAT w art. 24 ust. 4 jako niespełniającą wymogu jasności co do tego, czy naruszenie prawa własności przemysłowej mieści się w zakresie jego stosowania; jako rozszerzającą rozwiązanie przyjęte przez TSUE w bardzo szczególnej („nietypowej”) sprawie dotyczącej powództwa, w ramach którego spółka wniosła do sądu niemieckiego o stwierdzenie, że *nie* naruszyła dwóch patentów francuskich, których

[40] Niektóre państwa członkowskie zgłosiły także inne trudności związane ze stosowaniem art. 24: problematyczne rozróżnienie między prawem rzeczowym a prawem obligacyjnym oraz niespójne orzecznictwo w tym zakresie.

[41] Opinia AG Emiliou z dnia 22 lutego 2024 r. w sprawie BSH Hausgeräte, C-339/22, ECLI:EU:C:2024:159.

właścicielem była spółka niemiecka (tzw. „ustalenie nieistnienia stosunku prawnego lub prawa"), na „zwykłe" sprawy o naruszenie patentu; jako odstającą od systemu jurysdykcji wyłącznej, w zakresie w jakim inne przepisy art. 24 nie mają zastosowania do postępowań, w których kwestie tam wskazane są podnoszone wyłącznie w drodze zarzutu procesowego; jako umożliwiającą nadużycia w postaci powództw „torpedujących" oraz utrudniającą właścicielowi patentu skorzystanie z prawa do skutecznego środka prawnego, jak również naruszającą wymogi sprawnego przebiegu postępowania i dobrej administracji wymiaru sprawiedliwości.

Ponadto zakwestionowano, czy art. 24 może wywoływać „efekt odbicia" (*effet réflexe*) oraz czy sądy państw członkowskich są zobowiązane do orzekania w sprawach objętych zakresem stosowania art. 24, w których pojawiają się silne powiązania z państwami trzecimi. W szczególności podniesiono wątpliwość, czy art. 24 przyznaje sądom państw członkowskich możliwość wyboru, czy też zobowiązuje je do powstrzymania się od orzekania, mimo że pozwany ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim lub że sąd może oprzeć swoją jurysdykcję na innych przepisach rozporządzenia – w sytuacjach, gdy patent jest zarejestrowany lub nieruchomość znajduje się w państwie trzecim, analogicznie jak w przypadku, gdy patent jest zarejestrowany lub nieruchomość znajduje się w innym państwie członkowskim.

W niedawnym wyroku w sprawie BSH Hausgeräte (C-339/22) TSUE udzielił odpowiedzi na pytanie, które wcześniej dzieliło sądy państw członkowskich oraz przedstawicieli doktryny na dwa przeciwstawne obozy. W wyroku tym TSUE doprecyzował, że art. 24 ust. 4 nie wywołuje „efektu odbicia"[42]. Wniosek ten można ekstrapolować na cały art. 24.

Ponadto w wyroku w sprawie BSH Hausgeräte (C-339/22) TSUE doprecyzował swoje orzeczenie w sprawie GAT, stwierdzając, że sąd państwa członkowskiego miejsca zamieszkania pozwanego, do którego to sądu na podstawie art. 4 ust. 1 tego rozporządzenia wniesiono powództwo o stwierdzenie naruszenia patentu udzielonego w innym państwie członkowskim, ma nadal jurysdykcję do rozpoznania tego powództwa, gdy w jego ramach pozwany ten kwestionuje, w drodze zarzutu, ważność tego patentu, podczas gdy jurysdykcja do orzekania w przedmiocie tej ważności należy wyłącznie do sądów tego innego państwa członkowskiego.

Podsumowując, przepisy rozporządzenia ustanawiające jurysdykcję wyłączną zasadniczo funkcjonują prawidłowo. Niemniej jednak w ramach przyszłego przeglądu rozporządzenia można by rozważyć ponownie brzmienie art. 24 ust. 4, którego celem była kodyfikacja orzecznictwa GAT, w świetle najnowszych rozstrzygnięć w sprawie BSH Hausgeräte.

4. UZNAWANIE I WYKONYWANIE

Rozporządzenie zniosło wymóg uzyskania stwierdzenia wykonalności (*exequatur*) jako warunku wykonania orzeczenia zagranicznego, co zostało uzasadnione zasadą wzajemnego zaufania państw członkowskich do działania wymiaru sprawiedliwości. Nowy system funkcjonuje w praktyce dość dobrze i wywarł pozytywny wpływ na ograniczenie kosztów oraz zmniejszenie obciążenia pracą sądów[43]. Występują pewne różnice na poziomie krajowym, dotyczące w szczególności interpretacji podstaw odmowy uznania i wykonania

[42] Pytania prejudycjalne przedstawione przez sąd szwedzki dotyczą wykładni i zakresu art. 24 ust. 4 rozporządzenia w sporze o naruszenie patentu, w którym pozwany podnosi zarzut nieważności spornych patentów w państwach, w których zostały one zgłoszone lub zarejestrowane.

[43] Wprawdzie badanie potwierdziło te ustalenia w wielu państwach członkowskich, jednak niektórzy respondenci zwrócili również uwagę na bardziej ograniczony wpływ, wynikający głównie z utrzymywania się podstaw odmowy uznania i wykonania.

orzeczenia, jednak nie wpływa to na ogólnie dobre funkcjonowanie systemu uznawania i wykonywania orzeczeń. Trybunał konsekwentnie interpretował te podstawy odmowy uznania i wykonania na przestrzeni lat, a nieliczne sprawy wniesione na podstawie rozporządzenia nie wpłynęły na ukształtowaną linię orzeczniczą. Podsumowując, choć nie odnotowano poważniejszych problemów związanych z (nowym) systemem uznawania i wykonywania orzeczeń, niektóre kwestie techniczne mogą wymagać dalszych analiz w ramach ewentualnego przyszłego przeglądu rozporządzenia.

Stosowanie podstaw odmowy uznania i wykonania

W art. 45 rozporządzenia wymieniono szereg podstaw, które mogą prowadzić do odmowy uznania i wykonania orzeczenia. Podstawy te obejmują m.in. naruszenie porządku publicznego w wezwanym państwie członkowskim, brak prawidłowego doręczenia pozwanemu, który nie wdał się w spór, oraz brak możliwości pogodzenia orzeczenia z innymi orzeczeniami.

Pojęcie porządku publicznego było wielokrotnie przedmiotem pytań prejudycjalnych kierowanych do Trybunału. Choć Trybunał pozostawia wykładnię tego pojęcia sądom krajowym, może kontrolować granice jego stosowania (sprawa Diageo Brands, C-681/13). Na przykład w sprawie H Limited (C-568/20) Trybunał potwierdził swoje utrwalone orzecznictwo, zgodnie z którym pojęcie porządku publicznego powinno być interpretowane zawężająco i może być przywoływane „tylko w przypadku, gdy uznanie orzeczenia wydanego w tym państwie członkowskim miałoby stanowić oczywiste naruszenie normy prawnej uważanej za zasadniczą dla porządku prawnego państwa wezwanego lub prawa uznanego za podstawowe w tym porządku prawnym". W nowszej sprawie (Real Madrid Club de Fútbol (C-633/22)) Trybunał uznał, że oczywiste naruszenie prawa podstawowego wynikającego z Karty praw podstawowych Unii Europejskiej może stanowić naruszenie porządku publicznego, które uzasadnia odmowę wykonania orzeczenia. Jednocześnie Trybunał stwierdził w tym samym wyroku, że zasada wzajemnego zaufania wymaga, aby wszystkie państwa członkowskie zakładały, że inne państwa członkowskie przestrzegają prawa Unii, w szczególności praw podstawowych w nim zagwarantowanych.

Na szczeblu krajowym porządek publiczny rzadko przywołuje się jako podstawę odmowy uznania i wykonania orzeczenia, a nawet gdy tak się dzieje – rzadko bywa skuteczny[44]. Świadczy to o tym, że co do zasady sądy krajowe kierują się orzecznictwem Trybunału i stosują zawężającą wykładnię tego pojęcia.

Art. 45 ust. 1 lit. c) i d) przewiduje dwie podstawy odmowy uznania orzeczenia: lit. c) dotyczy sytuacji, w której orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym między tymi samymi stronami w wezwanym państwie członkowskim, natomiast lit. d) – sytuacji, w której orzeczenia nie da się pogodzić z wcześniejszym orzeczeniem wydanym w innym państwie członkowskim lub w państwie trzecim, w sporze dotyczącym tego samego roszczenia między tymi samymi stronami. Trybunał w sprawie London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance (C-700/20) podjął zagadnienie znaczenia przestrzegania zasad zawisłości sprawy, określonych w art. 29–30, w kontekście powoływania się na podstawę odmowy uznania orzeczenia z uwagi na brak możliwości pogodzenia go z innym orzeczeniem[45].

[44] Projekt JUDGTRUST pokazuje, że w niektórych państwach członkowskich rzadko powołuje się na tę podstawę odmowy (Estonia, Francja, Włochy, Niderlandy). Nawet w przypadkach częstszego jej przywoływania sądy rzadko stosują ją jako podstawę odmowy uznania i wykonania orzeczenia (Bułgaria, Polska).

[45] Przedmiotowa sprawa dotyczyła szczególnej sytuacji, w której orzeczenie sądu, do którego wytoczono powództwo jako drugiego, było orzeczeniem powtarzającym treść orzeczenia arbitrażowego.

W istocie, z wyjątkiem przypadku, w którym sąd pochodzenia ma jurysdykcję wyłączną, rozporządzenie nie zawiera żadnego mechanizmu kontroli zasad zawisłości sprawy mających zastosowanie na mocy art. 29–30[46]. W przeciwieństwie do tych przepisów, które dają pierwszeństwo sądowi, do którego wytoczono powództwo jako pierwszego, art. 45 ust. 1 lit. d) przyznaje pierwszeństwo wcześniejszemu orzeczeniu – nawet jeżeli postępowanie, w ramach którego je wydano, zostało wszczęte później niż postępowanie prowadzące do orzeczenia, którego uznanie i wykonanie jest dochodzone. Z drugiej strony art. 45 ust. 1 lit. c) nie zawiera żadnego wymogu czasowego, lecz jego zakres stosowania jest szerszy niż zakres przepisów dotyczących zawisłości sprawy.

W związku z tym, mimo że podstawa odmowy oparta na porządku publicznym nie wydaje się rodzić trudności praktycznych, w ramach ewentualnego przyszłego przeglądu rozporządzenia należałoby rozważyć spójność między art. 45 ust. 1 lit. c) i d) a przepisami dotyczącymi zawisłości sprawy.

5. ZWIĄZEK Z INNYMI AKTAMI PRAWNYMI (ART. 67–74)

Rozporządzenie nie zmieniło w istotny sposób zasad regulujących jego stosunek do innych unijnych lub międzynarodowych aktów prawnych, z wyjątkiem nowych przepisów mających na celu umożliwienie wdrożenia tzw. „pakietu patentowego" określanego w art. 71a–71d oraz doprecyzowania – w art. 73 – relacji między rozporządzeniem a konwencją lugańską[47], konwencją nowojorską[48] oraz konwencjami i umowami dwustronnymi zawartymi między państwem trzecim a państwem członkowskim przed 1 marca 2002 r.

Stosowanie tych przepisów w państwach członkowskich jest bardzo nierównomierne. Ponieważ Jednolity Sąd Patentowy rozpoczął działalność dopiero 1 czerwca 2023 r., art. 71a–71d nie wywarły jeszcze wpływu na praktykę orzeczniczą ani w państwach członkowskich, ani na szczeblu sądowym Unii Europejskiej. Natomiast w większości państw członkowskich obserwuje się szerokie stosowanie art. 71 przez sądy krajowe. Wykaz konwencji międzynarodowych, które doprowadziły do zastosowania art. 71 w różnych państwach członkowskich, jest dość szeroki, przy czym najczęściej wymienia się CMR[49] i inne konwencje w dziedzinie przewozu.

W wyroku w sprawie TNT Express Netherlands (C-533/08) Trybunał orzekł, że przepis rozporządzenia Bruksela I, tożsamy z obecnym art. 71, ma na celu zapewnienie koordynacji tego rozporządzenia z wyspecjalizowanymi konwencjami międzynarodowymi. Ponadto Trybunał wyjaśnił, że taka koordynacja powinna następować z poszanowaniem podstawowych zasad leżących u podstaw rozporządzenia, w szczególności swobodnego przepływu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, przewidywalności jurysdykcji, prawidłowego wymiaru sprawiedliwości, maksymalnego ograniczenia ryzyka równoległych postępowań oraz wzajemnego zaufania do działania wymiaru sprawiedliwości w ramach Unii Europejskiej. W wyroku tym Trybunał ustanowił tzw. „kryterium TNT", które sądy krajowe

[46] Zostało to potwierdzone w wyroku w sprawie Liberato, rozstrzygniętej przez Trybunał w 2019 r. na podstawie rozporządzenia Bruksela I. W wyroku tym Trybunał stwierdził, że nawet w przypadku naruszenia zasady zawisłości sporu sądy państwa członkowskiego sądu, przed którym najpierw wytoczono powództwo, nie mogą odmówić uznania wyłącznie z tego powodu. Podobnie takie naruszenie nie stanowi oczywistego naruszenia porządku publicznego państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie.

[47] Konwencja o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z dnia 30 października 2007 r., Dz.U. L 339 z 21.12.2007, s. 1.

[48] Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, przyjęta 10 czerwca 1958 r., weszła w życie 7 czerwca 1959 r. (330 UNTS 38) (konwencja nowojorska).

[49] Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów, podpisana w Genewie w dniu 19 maja 1956 r., zmieniona protokołem podpisanym w Genewie w dniu 5 lipca 1978 r.

mają stosować w sytuacjach, w których zastosowanie mają przepisy rozporządzenia i przepisy konwencji szczególnej, objęte zakresem stosowania art. 71 tego rozporządzenia, w celu zapewnienia, aby przepisy konwencji szczególnych miały zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy nie wpływają negatywnie na podstawowe zasady leżące u podstaw systemu brukselskiego. TSUE wielokrotnie podkreślał te zasady, ostatnio w sprawie Gjensidige (C-90/22).

Postanowienie litewskiego Sądu Najwyższego o skierowaniu pytania prejudycjalnego w sprawie Gjensidige (C-90/22) dobrze ilustruje trudności, z jakimi borykają się sądy krajowe przy stosowaniu art. 71 rozporządzenia. Trudności te wynikają przede wszystkim z nieprecyzyjnego charakteru kryterium TNT i są postrzegane jako zagrożenie dla jednolitego stosowania art. 71 w państwach członkowskich, zwłaszcza że podobne problemy były zgłaszane również przez inne państwa członkowskie.

Podsumowując, przepisy rozporządzenia regulujące stosunek między rozporządzeniem a innymi aktami prawnymi unijnymi i konwencjami międzynarodowymi – o ile znajdują zastosowanie – wydają się zasadniczo funkcjonować prawidłowo i zapewniają niezbędną jasność co do miejsca rozporządzenia w systemie aktów prawnych prawa unijnego i międzynarodowego regulujących także kwestie jurysdykcji krajowej lub uznawania i wykonywania orzeczeń. Niemniej jednak w ramach przyszłego przeglądu można by rozważyć możliwość doprecyzowania art. 71 w świetle wykładni przedstawionej przez TSUE.

6. ZAGADNIENIA PRZEKROJOWE

6.1. Zbiorowe dochodzenie roszczeń

Rozporządzenie nie zawiera przepisów szczegółowych mających zastosowanie do powództw zbiorowych, tj. powództw, w których zazwyczaj grupa powodów dochodzi odszkodowania od jednego lub kilku pozwanych, określanych mianem zbiorowego dochodzenia roszczeń zgodnie z definicją zawartą w zaleceniu Komisji Europejskiej z 2013 r.[50] Powództwa przedstawicielskie wytaczane w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów określone w dyrektywie (UE) 2020/1828 w sprawie powództw przedstawicielskich[51] mieszczą się w definicji zbiorowego dochodzenia roszczeń zawartej we wspomnianym zaleceniu. Podniesiono szereg wątpliwości w kwestii tego, czy stosowanie ogólnych przepisów jurysdykcyjnych w sprawach dotyczących czynów niedozwolonych lub umów konsumenckich pozwala na skuteczne rozpoznanie powództw w ramach zbiorowego dochodzenia roszczeń.

TSUE rozpatrywał tego rodzaju sprawy kilkukrotnie: w sprawie Henkel (C-167/00) Trybunał uznał, że art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej (art. 7 pkt 2 rozporządzenia) ma zastosowanie do powództw wytaczanych przez organizację reprezentującą interesy konsumentów. Trybunał był jednak również zdania, że szczególna ochrona przyznana indywidualnym konsumentom w sekcji 4 rozporządzenia nie ma zastosowania do takich organizacji. W sprawie Schrems (C-498/16) Trybunał orzekł, że jeżeli roszczenia zostały scedowane na konsumenta będącego powodem przez innych konsumentów zamieszkujących w tym samym państwie

[50] Zob. Zalecenie Komisji z dnia 11 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych zasad dotyczących mechanizmów zbiorowego dochodzenia roszczeń o zaprzestanie bezprawnych praktyk oraz roszczeń odszkodowawczych w państwach członkowskich, dotyczących naruszeń praw przyznanych na mocy prawa Unii (2013/396/UE), Dz.U. L 201 z 26.7.2013.

[51] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylająca dyrektywę 2009/22/WE (tekst mający znaczenie dla EOG), Dz.U. L 409 z 4.12.2020, s. 1.

członkowskim lub w innym państwie (w innym państwie członkowskim lub nawet poza UE), powód nie może powoływać się – w odniesieniu do tych scedowanych roszczeń – na jurysdykcję sądu swojego miejsca zamieszkania na podstawie art. 18 rozporządzenia.

W dwóch kolejnych orzeczeniach w sprawach dotyczących zbiorowego dochodzenia roszczeń Trybunał przedstawił dodatkowe wyjaśnienia dotyczące stosowania art. 7 pkt 2 w takich sytuacjach, a mianowicie, że miejsce wystąpienia zdarzenia wywołującego szkodę należy dla każdego roszczenia ustalić niezależnie od późniejszej cesji czy zgrupowania tych roszczeń (CDC Hydrogen Peroxide SA, C-352/13), lub że w przypadku pojazdów wyposażonych w sfałszowane oprogramowanie miejscem wystąpienia szkody jest państwo członkowskie, w którym zakupiono wadliwy towar (VKI przeciwko Volkswagen, C-343/19). Kwestia wykładni art. 7 pkt 2 w tym kontekście pojawiła się również w niedawnej sprawie, która pozostawała w toku w momencie finalizacji niniejszego sprawozdania (Stichting Right to Consumer Justice przeciwko Apple, C-34/32). W tej sprawie do Trybunału skierowano szereg pytań dotyczących określenia miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, lub miejsca wystąpienia szkody, w kontekście powództwa o odszkodowanie z tytułu domniemanego naruszenia prawa konkurencji UE przez platformę internetową, która co do zasady jest dostępna na całym świecie. W opinii wydanej w dniu 27 marca 2025 r. rzecznik generalny Sánchez-Bordona uznał, że w odniesieniu do obu miejsc kluczowym łącznikiem jest miejsce zamieszkania użytkownika. Co istotne, rzecznik generalny był zdania, że art. 7 pkt 2 nie powinien być interpretowany odmiennie w sytuacji, gdy powództwo wnosi podmiot, który zgodnie z prawem krajowym jest uprawniony do wnoszenia powództw przedstawicielskich. Wreszcie rzecznik generalny stwierdził, że krajowy przepis proceduralny umożliwiający sądowi połączenie podobnych spraw toczących się w tym samym państwie członkowskim jest zgodny z art. 7 pkt 2.

Wszystkie kwestie podniesione w tych sprawach dotyczyły jurysdykcji sądów, a w szczególności obecnych trudności związanych ze stosowaniem art. 7 pkt 2 w kontekście powództw zbiorowych, wynikających z braku możliwości połączenia postępowań przed jednym sądem lub niemożności ich połączenia w miejscu zamieszkania jednego z powodów (*forum actoris*) w powództwach zbiorowych konsumentów mających miejsce zamieszkania w tym samym państwie członkowskim lub w różnych państwach członkowskich[52].

Wydaje się, że rozporządzenie może nakładać niepotrzebne obciążenia na powodów dochodzących roszczeń w ramach postępowań zbiorowych, ponieważ w większości przypadków musieliby oni wszcząć postępowania przed więcej niż jednym sądem. Może to z kolei prowadzić do wydania sprzecznych ze sobą orzeczeń. Choć zasada dotycząca powiązanych roszczeń, określona w art. 30 rozporządzenia, może stanowić potencjalne rozwiązanie tej sytuacji, powodowie nadal muszą wnieść pozwy do różnych sądów, zanim możliwe będzie połączenie spraw w sądzie, do którego wytoczono powództwo wcześniej. Tworzy to dodatkowe obciążenie dla powodów, w szczególności w przypadku, gdy są oni stroną słabszą.

W związku z tym, w ramach ewentualnego przyszłego przeglądu rozporządzenia należałoby bliżej przyjrzeć się tej kwestii – w szczególności temu, czy rozporządzenie w zadowalający sposób reguluje jurysdykcję w sprawach zbiorowych (konsumenckich).

6.2. Wpływ cyfryzacji na rozporządzenie

Transformacja cyfrowa rozpoczęła się na długo przed przyjęciem rozporządzenia, lecz znacznie przyspieszyła w sposób bezprecedensowy, również w związku z kryzysem wywołanym przez COVID-19. Nastąpiło bezprecedensowe przesunięcie działalności

[52] W badaniu również wskazano na problem bardzo ograniczonych możliwości łączenia spraw.

handlowej z obszaru offline do przestrzeni internetowej, obejmujące m.in. wykorzystanie mediów społecznościowych, urządzeń inteligentnych, kryptowalut i technologii blockchain, jak również gwałtowny wzrost zapotrzebowania na pracę zdalną oraz pracę za pośrednictwem platform cyfrowych, co przyspieszyło cyfrową transformację miejsc pracy w Unii Europejskiej i poza jej granicami. Jednocześnie kryzys związany z COVID-19 uwypuklił również znaczenie cyfryzacji procedur sądowych dla zapewnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

6.2.1. Cyfryzacja treści

Mnożenie się relacji „cyfrowych", które z natury mają charakter aterytorialny, oraz coraz powszechniejsze wykorzystywanie technologii cyfrowych o wszechobecnym charakterze w naturalny sposób stwarzają liczne wyzwania dla stosowania rozporządzenia, które ustanawia przepisy dotyczące jurysdykcji tradycyjnie oparte na łącznikach geograficznych.

Pytania prejudycjalne kierowane do Trybunału Sprawiedliwości w celu uzyskania wskazówek dotyczących stosowania rozporządzenia do „treści cyfrowych" dobrze obrazują te główne wyzwania. Sądy krajowe napotykają trudności w ustaleniu, czy umowa dotycząca jurysdykcji została skutecznie zawarta online (Tilman, C-358/21), w określeniu miejsca wykonania zobowiązania w przypadku dostawy dóbr cyfrowych lub świadczenia usług online (VariusSystems, C-526/23), czy też miejsca wystąpienia szkody w przypadku aplikacji możliwej do pobrania na całym świecie (Apple, C-34/24).

Spodziewany wzrost wykorzystania technologii blockchain, coraz dalej posunięta cyfryzacja procesu zakładania przedsiębiorstw, wykorzystanie sztucznej inteligencji w różnych sektorach oraz tworzenie metawersum z pewnością będą źródłem nowych pytań i wyzwań. Na przykład pseudonimowość (lub anonimowość) stron biorących udział w transakcjach, a także często nieznana liczba uczestników sieci blockchain mogą utrudniać stosowanie ogólnej zasady miejsca zamieszkania lub siedziby pozwanego.

Na obecnym etapie jednak trudności, jakie napotykają sądy krajowe przy stosowaniu rozporządzenia w kontekście cyfrowym, nie różnią się istotnie od tych występujących w kontekście tradycyjnym („niecyfrowym"). Przykładowo, liczba pytań prejudycjalnych dotyczących ustalenia miejsca wykonania umowy online dla celów stosowania art. 7 rozporządzenia nie jest wyższa niż liczba dotycząca umów zawieranych offline. Co więcej, podobnie jak w odniesieniu do stosowania rozporządzenia w kontekście niecyfrowym, TSUE przedstawił użyteczne wskazówki dotyczące stosowania przepisów rozporządzenia do treści cyfrowych.

Podsumowując, na tym etapie ani pytania prejudycjalne skierowane do TSUE, ani jego orzecznictwo, ani ograniczone dane zebrane na poziomie krajowym[53] nie pozwalają na sformułowanie jednoznacznych wniosków co do adekwatności obecnych przepisów rozporządzenia w coraz bardziej zdigitalizowanym środowisku.

6.2.2. Cyfryzacja postępowań sądowych

W zakresie cyfryzacji postępowań sądowych Komisja aktywnie pracuje nad cyfryzacją systemów wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym naciskiem na cyfrową współpracę transgraniczną w sprawach cywilnych i handlowych, aby zapewnić nieprzerwany dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz sprawną i skuteczną współpracę sądową, a także ograniczyć opóźnienia proceduralne, obciążenia administracyjne i koszty. Działania te zakończyły się

[53] Gromadzenie danych na temat wpływu cyfryzacji treści na stosowanie rozporządzenia, przeprowadzone w ramach badania, przyniosło ograniczone wyniki na szczeblu unijnym i krajowym. Nie jest jasne, czy wynika to z braku informacji o tego rodzaju sprawach, czy też braku postępowań sądowych.

przyjęciem pod koniec 2023 r. pakietu dotyczącego cyfryzacji[54], który zmienił kanał komunikacji dla właściwych organów sądowych w odniesieniu do 24 aktów prawnych (m.in. rozporządzenia) na cyfrowy i ustanowił cyfrowy kanał komunikacji (europejski elektroniczny punkt dostępu (EEAP)) między osobami fizycznymi lub prawnymi a właściwymi organami na potrzeby niektórych ograniczonych sytuacji komunikacyjnych w sprawach cywilnych i handlowych, w tym postępowań w sprawie uznania, stwierdzenia wykonalności lub odmowy uznania, oraz procedur związanych z wydawaniem, poprawianiem i cofaniem zaświadczenia na podstawie rozporządzenia. Wysiłki te idą w parze ze wzmożonymi działaniami państw członkowskich na poziomie krajowym, co znajduje odzwierciedlenie w corocznej unijnej tablicy wyników wymiaru sprawiedliwości[55] oraz w europejskiej strategii Rady w dziedzinie e-sprawiedliwości na lata 2024–2028[56].

Aby osiągnąć cele pakietu dotyczącego cyfryzacji, Komisja jest zobowiązana do przyjęcia szeregu aktów wykonawczych. Akt wykonawczy do rozporządzenia musi zostać przyjęty do 17 stycznia 2029 r. – będzie on dotyczył głównie ustanowienia zdecentralizowanego systemu informatycznego służącego komunikacji między właściwymi organami sądowymi oraz integracji europejskiego elektronicznego punktu dostępu na potrzeby kilku procesów komunikacyjnych, takich jak postępowania w sprawie odmowy uznania zgodnie z art. 45 rozporządzenia, a także procedur związanych z wydawaniem, poprawianiem i cofaniem zaświadczeń. Po wdrożeniu nowe przepisy zaczną obowiązywać w państwach członkowskich na początku 2031 r. i uproszczą oraz przyspieszą procedury w sprawach cywilnych i handlowych o charakterze transgranicznym.

Oprócz cyfryzacji istniejących procedur poprzez zmianę kanału komunikacji w ramach pakietu dotyczącego cyfryzacji przyszły przegląd rozporządzenia mógłby również objąć dalsze możliwości modernizacji funkcjonowania rozporządzenia. Taka modernizacja rozporządzenia mogłaby uwzględniać korzyści płynące z cyfryzacji i obejmować m.in. skrócenie różnych terminów procesowych lub usprawnienie komunikacji między sądami – na przykład w przypadku postępowań równoległych. Można by także rozważyć pełną cyfryzację postępowań sądowych w sprawach, do których rozporządzenie ma zastosowanie.

Podsumowując, na obecnym etapie Komisja nie dysponuje wystarczającymi danymi, które wskazywałyby na nieadekwatność przepisów rozporządzenia dotyczących jurysdykcji krajowej w kontekście scenariuszy i transakcji cyfrowych, jednak należy nadal uważnie monitorować rozwój sytuacji. Z kolei w ramach przeglądu rozporządzenia można byłoby zbadać możliwe sposoby uproszczenia i zreformowania procedur przewidzianych w rozporządzeniu, jako element cyfrowej reformy wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych zapoczątkowanej przez pakiet dotyczący cyfryzacji.

---

[54] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2844 z dnia z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych o charakterze transgranicznym oraz współpracy wymiarów sprawiedliwości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniające niektóre akty w tych dziedzinach oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2843 z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie zmiany dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE i 2014/41/UE, dyrektywy Rady 2003/8/WE i decyzji ramowych Rady 2002/584/WSiSW, 2003/577/WSiSW, 2005/214/WSiSW, 2006/783/WSiSW, 2008/909/WSiSW, 2008/947/WSiSW, 2009/829/WSiSW i 2009/948/WSiSW w odniesieniu do cyfryzacji współpracy sądowej i współpracy wymiarów sprawiedliwości.

[55] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 20 marca 2024 r. (COM(2023) 309 final): Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości z 2023 r.

[56] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15509-2023-INIT/pl/pdf.

7. UWAGI KOŃCOWE

W ciągu ponad dziesięciu lat stosowania rozporządzenie funkcjonowało dobrze i zasadniczo osiągnęło swoje główne cele – zwiększenie pewności prawa co do jurysdykcji sądów w sporach transgranicznych oraz uproszczenie mechanizmów uznawania i wykonywania orzeczeń.

Niemniej jednak, w obszarze, który nie został w pełni ujęty w przekształconej wersji rozporządzenia – mianowicie **w zakresie rozszerzenia przepisów jurysdykcyjnych na pozwanych niemających miejsca zamieszkania w państwie członkowskim** – konieczna jest dalsza analiza w celu oceny, czy kwestia ta powinna być przedmiotem interwencji legislacyjnej.

Ponadto niektóre pojęcia mogłyby zostać poddane dalszemu doprecyzowaniu lub uproszczeniu, aby ułatwić ich praktyczne stosowanie. Dotyczy to szeregu przepisów regulujących zakres stosowania rozporządzenia – takich jak **wyłączenie arbitrażu** – a także definicji „**sądu**" oraz przepisów dotyczących **środków tymczasowych, w tym środków zabezpieczających**.

Można również rozważyć dalsze uproszczenie i zwiększenie skuteczności przepisów dotyczących jurysdykcji, w szczególności **art. 7 pkt 1 i 2**, jak również przepisów odnoszących się do umów konsumenckich. Podobnie należałoby przeanalizować możliwość dalszej optymalizacji i uproszczenia **przepisów dotyczących uznawania i wykonywania orzeczeń**.

Konieczne jest także przeprowadzenie pogłębionej analizy pod kątem oceny, czy istniejące narzędzia proceduralne są wystarczające do objęcia określonych kategorii roszczeń – takich jak **roszczenia zbiorowe** – i czy nie należałoby ich wzmocnić w drodze interwencji legislacyjnej.

Warto również rozważyć możliwości **poprawy koordynacji między rozporządzeniem a międzynarodowymi aktami prawnymi** oraz **kierunki modernizacji i uproszczenia procedur** przewidzianych w rozporządzeniu, w kontekście **cyfrowej reformy systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych**.

W związku z powyższym Komisja **rozpocznie formalny przegląd rozporządzenia**, mający na celu rozważenie oraz – w razie potrzeby – przygotowanie wniosku dotyczącego zmiany lub przekształcenia rozporządzenia, zgodnie z zasadami lepszego stanowienia prawa, jeżeli wyniki przeglądu wykażą, że zmiany są konieczne i uzasadnione.